

Склад учасників студентської групи за ознаками статевого диморфізму має зв'язок із особливості внутрішньогрупових взаємин та може бути чинником розвитку групового процесу. Особливу значущість він має для неформальної підструктури навчальної групи. Найбільш сприятливими до впливу конфліктогенних тригерів є група із гетерогенним статевим складом.

Література:

1. Бендас Т. В. Гендерная психология: Учебное пособие. СПб. : Питер, 2006. – 431 с.
2. Гришина Н. В. Психология конфликта. СПб. : Питер, 2007. 464 с.
3. Грошев И. В. Гендерные особенности конфликтности на предприятиях и в организациях. Цит. [12.02.08] Доступный з <http://2008.isras.ru/files/File/Socis/2007-06/Groshev.pdf>.
4. Козер Л. А. Функции социального конфликта // Американская социологическая мысль. М., 1996. С.542–556.
5. Мирошник О. Г., Нещетна К. А. Психологічні чинники конфліктної поведінки. Методичні рекомендації до самостійної роботи. Полтава, 2012. 55 с.
6. Полозова Т. А. О методических принципах исследования внутригруппового конфликта // Новые исследования в психологии. М., 1981. №2. С.94–98.
7. Rosener J. Ways women lead / Rosener J. // Harvard Business Review, 1990. – P. 119–125.

УДК 316.62:364.63

ІННОВАЦІЙНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У РОБОТІ З БУЛІНГОМ

Мишко Н. М.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

mushko_nadin@ukr.net

Евроінтеграційні процеси в Україні, що полягають у демократизації та посилення відкритості щодо проблем у суспільстві призвели до переосмислення значущості багатьох суспільних цінностей, зміни соціальних стереотипів та міжособистісної взаємодії. Готовність особистості відстоювати власну позицію, навіть у тих випадках, коли вона суперечить позиції більшості, наразі набуває особливого значення в соціумі зі значним арсеналом засобів тиску, маніпуляцій і підкорення волі індивіда. Зважаючи на це, готовність та вміння відстоювати власну позицію й діяти незалежно від думки більшості можуть бути доленосними, як для окремої людини, так і

суспільства загалом. Отже, питання поширення інноваційних психологічних технологій у роботі з булінгом в сучасному суспільстві стає особливо актуальним як у соціальному, так і в науковому аспектах.

Основна мета статті полягає у вивченні психологічної сутності булінгу, його причин та можливих шляхів упередження.

Тема булінгу на сьогодні є не просто актуальною, а й резонансною. За даними міжнародних досліджень, Україна увійшла до десятки країн із поширеною дитячою агресією у школах. Майже кожен із сучасних дорослих людей може пригадати випадки приниження, цькування із свого дитинства, прикрі прізвиська, які діти давали один одному, тощо.

Верховна Рада України 18 грудня 2018 року прийняла Закон України №8584 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо протидії булінгу», який вперше визнає юридично поняття булінгу в українському законодавстві та передбачає відповідальність не тільки за вчинення, але й за приховування випадків булінгу. Законом визначено, що булінг (цькування) – це діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [1].

Причинами булінгу в колективі більшість вчених вважають боротьбу за лідерство; зіткнення різних субкультур, цінностей, поглядів і невміння толерантно ставитися до них; агресивність і віктимність; наявність у дитини психічних і фізичних вад; заздрість; відсутність предметного дозвілля тощо [2].

Цькування в освітньому середовищі має різний прояв. Булінг виявляється у вербальній, фізичній, соціальній формах. Цькування має такі форми, як: бойкот, ігнорування успішної підготовки до занять зі сторони вчителів, ворожа міміка чи жестикуляція, образливі прізвиська; насміхання над зовнішнім виглядом, поведінкою дітей, які вирізняються серед однолітків; погрози, приниження; примус до «служіння» сильному (нести портфель, бути на підхваті, чергувати тощо). Також до форм булінгу можна віднести відбирання грошей та речей; змушування до певних негативних дій; дії сексуального характеру; кібербулінг (переслідування здійснюється за допомогою мобільного телефону, інтернету). Булінг – це соціальне явище, властиве переважно організованим дитячим колективам, насамперед школі. Таке цькування пов'язане зі створенням напруженої атмосфери для навчання з метою формування зверхнього ставлення групи, навіть учителів чи персоналу школи, до аутсайдера, жертви, найчастіше фізично слабкішої дитини або з бідної чи неблагополучної родини.

Виявити випадки насильства в закладі освіти досить непросто. Передусім тому, що насильство відбувається переважно в місцях, де відсутній контроль і нагляд дорослих. До того ж і потерпілий, і спостерігачі воліють не повідомляти нікого про випадок, щоб їх не вважали «ябедником» або через страх зізнатися. Найнебезпечнішим є повторюваність випадків насильства в освітньому середовищі. Такі прояви завжди завдають шкоди психічному та фізичному здоров'ю всіх учасників цього процесу [3].

Фахівці в області дитячо-підліткової психології відзначають вирішальну роль взаємин у колективі і власне рівень розвитку колективу, в якому навчається дитина. З огляду на це, очевидно стає роль спільної діяльності, спільних ціннісних орієнтацій, інтересів і власне міжособистісних стосунків у контексті розвитку безпечного толерантного середовища, вільного від проявів булінгу. Як вказує більшість психологів, розвинена комунікативна компетентність і певні якості особистості (серед них і асертивність) – важливий фактор ставлення до самого учня [4].

Як відзначають у своїх роботах сучасні вітчизняні фахівці, для формування впевненості як властивості особистості, по-перше, необхідно підвищувати усвідомлення підлітком власних досягнень і успіхів. Окрім того, останнє має бути «закріплене» у свідомості підлітків за допомогою вмілих впливів і дій дорослого. Вчені відзначають також значущість факту взаємних оцінок підлітків та оцінку їх авторитетним учителем, тобто асертивність та спеціальні психолого-педагогічні заходи стимуляції рефлексії, усвідомлення успішності (власної значущості) йдуть паралельно. Н. Максимова визначає, що система взаємних оцінок дозволяє включити у виховний процес найважливіший фактор – самооцінку учнем своєї діяльності та оцінку результатів цієї ж діяльності його однокласниками. Необхідність взяти на себе роль оцінювача (а не тільки бути оцінюваним) спонукає учня до активного пошуку еталонів цієї оцінки, до об'єктивного аналізу діяльності однокласників. Асертивність безпосередньо і очевидним чином взаємопов'язана з соціальним розвитком особистості і, як відзначає Н. Максимова, посиляючись на праці Л. Виготського, С. Рубінштейна, О. Леонтьєва та інших, обумовлюється лише когнітивним розвитком (інтелектуальною зрілістю) [4].

Задля успішної взаємодії з оточуючим середовищем, особистість повинна мати навички активно протидіяти негативним впливам соціуму. Підготувати учня до успішного психологічного самозахисту або ж асертивності означає сформувати комплекс якостей особистості, які дозволяють йому впевнено відстоювати власні психологічні кордони, не зашкоджуючи іншим, уміти знаходити вихід із різноманітних конфліктних ситуацій, успішно реалізовувати свої права.

Готовність до психологічного самозахисту повинна інтегрувати в себе три взаємопов'язаних компонента – психологічного, теоретичного та практичного. Психологічна підготовка повинна бути співвіднесена з таким психологічним утворенням особистості, як установка. Вона має включати в себе позитивну оцінку й сприйняття психологічного самозахисту як невід'ємної здібності людини. Теоретична підготовка полягає у накопиченні знань про людину, її поведінку та реакції, знання про індивідуально-психологічні особливості особистості, навколишнього середовища. З практичного боку – необхідно отримати навички стійкого та гнучкого реагування на різноманітні навколишні впливи [5]. Ці компоненти мають поєднуватися у психотехнологіях, що застосовуються задля звільнення учнівського середовища від будь-яких форм і проявів булінгу.

Таким чином, аналіз психологічних досліджень дозволяє зробити висновок, що основною загрозою гармонійного розвитку особистості в учнівському середовищі є булінг або цькування у різних його видах і проявах. Тема булінгу на сьогодні є резонансною. Вирішення означеної проблеми актуалізує питання побудови безпечного, мирного освітнього простору, який передбачає впровадження в систему освіти технології вирішення конфліктів шляхом співробітництва. Важливими кроками в цьому напрямі є формування у здобувачів освіти здатності протистояти булінгу, навичок ненасильницької поведінки, побудови конструктивного діалогу, асертивності у взаєминах з оточуючими.

Література:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо протидії булінгу» Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text>
2. Ролінський В. І. Соціально-педагогічні умови профілактики насильства щодо підлітків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / В. І. Ролінський. – К., 2005. – 20 с.
3. Журавко Т. В. Булінг як соціально-психологічна проблема в освітньому середовищі // Теорія і практика сучасної психології – 2019 р., № 6, Т. 1. – С.47–50.
4. Ніколаєв Л. О. Розвиток асертивності підлітків у різних умовах соціалізації 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. – Київ, 2016. – 264 с.
5. Кирпенко Т. М. Поведінкові тенденції в самозабезпеченні безпеки особистості / Т. М. Кирпенко // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика: Зб. наук. праць. Спецвип. 9 / І. С. Волощук (гол. ред.). – К.: Ін-т обдарованої дитини, 2012. – С. 90–97.